

Taiwanilaiset alppiruusut – historiallisen nimisotkun juurilla

Hannu Saarilahti, kuvat Hans Eiberg

Taiwanin kasvillisuuden kuvaamiseen liittyy erottamattomasti japanilainen kasvitieteilijä Bunzō Hayata (1874–1934), joka uransa aikana kuvasi yli 1600 taksonia, useimmat niistä Taiwanista. Hayata kuvasi ensimmäisenä myös ne Taiwanille endeemiset neljä alppiruusua, *Rhododendron pachysanthum* (taiwaninalppiruusu), *R. pseudochrysanthum* (alishaninalppiruusu), *R. morii* (yushaninalppiruusu) ja *R. hyperythrum*, jotka ovat tämän jutun aiheena. Lajien kuvaukset Hayata julkaisi jo 1908-1913 välisenä aikana, mutta kasvitieteilijät ovat käyneet keskustelua lajien statuksesta ja oikeista nimistä näihin päiviin asti.

Lajiryhmän ehkä tunnetuimman jäsenen *R. pachysanthumin* kuvauksen Hayata julkaisi v. 1913 *Icones Plantarum Formosanum* -lehdessä. Niin tästä kuin muistakin ryhmän lajeista hän oli kerännyt myös herbaarionäytteet ns. tyyppiesimerkkeinä, joihin muita keräysnäytteitä voisi myöhemmin verrata niiden lajinnäytystä varten. Valitettavasti myöhemmät tutkijat eivät löytäneet Hayatan laajaa kokoelmaa, tai eivät välittäneet siitä, mikä sittemmin aiheutti sekaannuksia. Osasy sikaannuksiin saattoi olla *R. pachysanthumin* harvinaisuus ja eristyneet kasvupaikat

suhteessa lähisukuisiin lajeihin *morii* ja *pseudochrysanthum*. *Rhododendron*-käsikirja (*The Rhododendron Handbook*) ei v. 1930 eikä vuosikymmeniä sen jälkeenkään tunnistanut *R. pachysanthumia* omaksi lajikseen, vaan piti sitä *R. moriin* synonyyminä (W. Clausen, J. Patrick).

Keitosta alettiin todella hämmentää v. 1971, kun Dr. Chien Chang Hsu ja Mr. Chiang-Sen Kuoh keräsivät aidon *R. pachysanthumin* siementä, jota yhdysvaltalainen John Patrick levitteli kasvattajille ympäri maailman. *R. pachysanthumia* ei tuolloin vielä yleisesti tunnettu eikä kasvatettu ja niinpä sitä pidettiin potentiaalisesti uutena lajina, jolle annettiin nimikin, *R. venturi*. Lajin siementä kerättiin ja levitettiin myös nimellä *R. nankotaisanense*, jonka *Flora of China* kuitenkin tunnistaa *R. pseudochrysanthum* -lajin synonyymiksi. Vihdoin 1970-luvulle tultaessa Hayatan alkuperäiset herbaarionäytteet löydettiin ja lajille palautettiin Hayatan v. 1913 antama nimi. Sekaannukset eivät kuitenkaan loppuneet, vaan Taiwanissa *R. pachysanthumista* käytetään yhä yleisesti nimeä *R. hyperythrum*, joka ei ehkä ole edes lähisukuinen laji: *R. pachysanthum* kuuluu alasektioon *Maculifera*, *R. hyperythrum* puolestaan alasektioon *Pontica*.

Vasemmalla *R. pachysanthum*, oikealla *R. pseudochrysanthum*. Lajien kukat muistuttavat toisiaan, myös väritys voi olla samankaltainen.

R. pachysanthumin lehden alapinta on nukan peitossa, uudella lehdellä valkea, vanhalla ruosteenruskea. *R. pseudochrysanthumin* lehden alapinnalla nukkaa on vain keskisuonessa, missä sen määrä eri muodoilla vaihtelee. Uusien lehtien yläpinnalla on karvoitusta molemmilla lajeilla. Lehdet ovat jäykkiä ja teräväkärkisiä.

Rakkaalla lapsella on monta nimeä ja moni haluaisi kauniin lapsen isäksi. Kasvisystemaattikko nimeltä T. Yamaz ehdotti vielä v. 1996 *R. pachysanthum*in nimeämistä *R. pseudochrysanthum* var. *pachysanthumiksi*, ja edellisenä vuonna S.S. Ying halusi nimetä sen uudelleen *R. rufumin* alalajiksi. Samaten *R. moriita* on ehdotettu *R. pseudochrysanthum*in alalajiksi, kuin myös *pseudochrysanthum*in sisällyttämistä lajiin *morii*. Ei ihme, että lajiryhmä tunnetaan julkaisuissa myös nimellä *Pseudochrysanthum complex*. Nimisotku tuo mieleen muutakin kuin vain lähisukuisuuden.

Miten *R. hyperythrum* tähän soppaan liittyy, lajihan on eri alasektiossakin? Ainakin vielä v. 1998 eräät taiwanilaiset tutkijat katsoivat, että *R. pachysanthum* ja sen synonyymit ovat synonyymejä lajinimelle *R. hyperythrum*. Uudemmissakaan taiwanilaisten julkaisuissa ei välttämättä löydy nimeä *pachysanthum*. Tulkintakiistat tässä liittyvät siihen, että minkä lajin Hayata v. 1913 kuvasi nimellä *R. rubropunctatum*, joka taas on hyväksytysti *R. hyperythrum*in synonyymi. *R. hyperythrumista* taiwanilaiset käyttävät julkaisuissaan nimeä *rubropunctatum*, mutta jos *R. pachysanthum* nimettäisiinkin uudelleen *hyperythrumiksi*, nimi *rubropunctatum* sen virallisena synonyyminä muuttuisi laittomaksi eikä sitä enää voitaisi käyttää, ja siten kaiketi "ex-*hyperythrum*" tarvitsisi uuden nimen. Lisämausteena tuore julkaisu kyseenalaistaa *hyperythrum*in kuulumisen *Ponticaan*, tekijät liittävät sen *Pseudochrysanthum complex*iin (Cao et al. 2022). Tieteellinen peitsenvääntö nimistä jatkuu. Toistaiseksi muutoksia lajistatuksissa ei ole nähty.

Vasemmalla *R. morii*, jonka kukat samanlaiset kuin edellisillä, mutta lehdet kapeammat, pitkulaisemmat ja taipuisimmat. *R. hyperythrum*in kukat (oikealla) ovat useimmiten puhtaan valkoiset, lehdet pitkulaiset ja reunoista vahvasti alas taipuneet.

Vasemmalla *R. morii*in lehden alapinta, jossa vähäistä nukkaa keskisuonessa. Yläpinnalla uusissa lehdistä on karvoitusta. *R. hyperythrum*illa (oikealla) nukkaa on vain vähän keskisuonessa.

Harrastaja erottaa lajit *pachysanthum*, *pseudochrysanthum* ja *morii* helpoimmin lehden alapuolen indumentumista: *pachysanthum*illa sitä on (yleensä) paljon, *pseudochrysanthum*illa vain keskisuonessa, kuten *moriilla*, jolla sitä on kuitenkin vielä vähemmän. Lajinsisäistä vaihtelua koossa, lehtien muodossa, värityksessä ja karvoituksessa on ainakin kahdella ensin mainitulla jonkun verran, mikä ei ole omiaan helpottamaan rajanvetoa näiden välillä. Lisäksi ryhmän lajit ainakin osittain risteytyvät luonnossa.

Huolimatta kauneudestaan ja potentiaalistaan uusien lajikkeiden risteyttämisessä taiwaninalppiruusut eivät ole saaneet harrastajien keskuudessa samaa suosiota kuin yakut. Joitakin hienoja esimerkkejä kuitenkin löytyy, esim. 'Rusty Dane' (*bureavii* × *pachysanthum*), 'Silbervelours' (*yakushmanum* 'Koichiro Wada' × *pachysanthum*) ja 'Bengt's Bear' (*pachysanthum* × *yakushmanum*) sekä 'Golfer' (*yakushmanum* × *pseudochrysanthum*). *R. morii* löytyy saksalaisesta Bundessortenamtin tietokannasta vain kerran, v. 1949 tehdystä risteytyksestä, josta nimettiin *R. Morfar Group* (*morii* × *oreodoxa* var. *fargesii*).

Kirjallisuutta

Flora of China 14: 260-455.

[W. Clausen, RSBG Summer Newsletter vol 46 \(2\):6-8 \(2021\).](#)

[J. Patrick, QBARS - v34n2](#)

[Cao et al., Plants 11 \(9\) 1226 \(2022\)](#)

<https://www.wikipedia.org/>: [Bunzō Hayata](#)

